

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Mogyoródi Emese

A Szókratész-per

Jelen tananyag a Szegedi
Tudományegyetemen készült az Európai
Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

A SZÓKRATÉSZ-PER

Dr. habil. Mogyoródi Emese

2. Téma

A szofisták

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

2. TÉMA: A SZOFISTÁK

Mogyoródi Emese

2. Lecke

A szofisták társadalmi és filozófiatörténeti megítélése

5 – 10 PERC

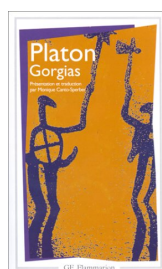
A szofisták társadalmi megítélése

A szofisták megítélése az V. századi Athénban **ambivalens** volt; hasonló ehhez ma:

- a) „értelmiségi” (pozitív konnotáció)
- b) „entellektüel” (negatív):

olyan valaki, aki okosabbnak véli magát, mint amilyen, vagy aki tudását kétes célok szolgálatába állítja.

i
szofisztész (gör.)
„szakértő, hozzáértő, tudó(s), bölcs” – a **szophosz** (gör.) „tudó(s), bölcs” szinonímája

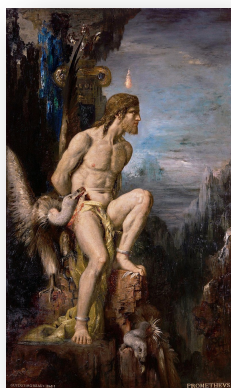
- Platón, Xenophón és Arisztotelész szerint a **hamis látszatkeltés** mesterei;
- azt sem nézték jó szemmel, hogy **pénzért tanítottak**.

„A szofisták **félrevezetés** céljából beszélnek és **fizetségért** írnak, még véletlenül sem azért, hogy másokon segítsenek. Általuk ugyanis eddig még senki sem lett bölcs, de ezután sem lesz, hanem ők már azzal is beérik, hogy szofistának hívják őket, ami azonban szégyennek számít a derék ember szemében. Azt tanácsolom tehát, hogy őrizkedjünk a **szofisták** tanításaitól, ellenben a **filozófusok** gondolatait tiszteljük” (Xenophón: *Kürosz nevelkedése*. Ford. Steiger Kornél, SZF, 8.o.).

Van olyan nézet (és már az ókorban is megjelent), miszerint a szofisták rossz híréért **Platón felelős**, aki az általa művelt filozófia konkurrensének tekintette őket. Platón ugyanis számos dialógusában (*Gorgiasz*, *Prótagorasz*, *Az állam* I.-II. könyv, *Euthüdeimosz*) **szofistákkal vitatkozva ábrázolja Szókratészt**, ahol a vitában általában alul maradnak. *A szofista* című dialógusában pedig élesen szembeállítja a valódi filozófiával. Egy töredék így tudósít erről:

„Úgy vélem, hogy a szofista elnevezés valamiképpen mindig becsmérlő értelmű, és véleményem szerint **Platón volt az, aki leginkább föllépett azok ellen, akiket ezzel a névvel illetett**. Ennek oka, hogy a tömeget és kortársait megvetette. De látni való, hogy használta ő ezt az elnevezést a legnagyobb dicséretként is. Hiszen az istent, akit a legbölcsőbbnek tart és akinek a körében minden igaz, valahol így nevezi: »tökéletes szofista«” (Ariszteidész 46. Ford. Kövendi Dénes, SZF, 7.o.).

A „szofista” illetve a „szofisztika” kifejezések azonban már az V. században (Platón működését megelőzőleg) is hordoztak negatív konnotációkat:

Gustave Moreau (1826-1898):
Prométhée

Aiszkülosz: *Leláncolt Prométheusz* 944: (Hermész Prométheuszhoz:)
„te, a **szofisztész**, aki vétkeztél az istenek ellen.”

Arisztophanész: *Felhők* 1111:
„Szókratész:
Ügyes szofistát faragok belőled!
Pheidippidész:
Úgy érted, egy szegény, sápadtarcú
ördögöt?”

Arisztophanész: *Felhők* (illusztráció)

A negatív társadalmi megítélés oka valószínűleg **politikai jellegű**:

- a demokratikus Athénban (az általános iskolai szint felett) nem voltak oktatási intézmények, **a felsőbb szintű nevelés vagy művelődés közös társadalmi ügy és érdek volt**; pénzt kérni ezért egyfajta **elitista, antidemokratikus** magatartásnak minősült;
- a szofisták többsége **nem rendelkezett athéni polgárjoggal** (a görög gyarmatokról származtak); viszont komoly befolyásra tehettek szert tanítványaik révén az athéni **politikai** életben; ezért tevékenységükhöz a szabad athéni polgárok a saját szemszögükből nézve joggal viszonyultak fenntartásokkal;
- sok szofista a *nomosz-phüszisz* vitában **a phüszisz pártjára állt**, azaz megkérdőjelezte a (fennálló) törvények érvényességét.

Lásd: 2.
Téma, 5.
Lecke

A szofisztika mint filozófiai irányzat

Általános **kultúraformáló szerepük** (hivatásos nevelők), tevékenységük szerteágazó volta, az általuk közvetített ismeretek széles köre, valamint a filozófusok (Platón, Arisztotelész) **negatív megítélése** miatt a modern recepció történetében kérdésessé vált, mennyiben tekinthetők a szofisták **filozófusoknak**. A kétség főként gyakorlat-orientáltságuk miatt merül fel.

Ugyanakkor kétségtelen, hogy:

- 1.) vitapartnerekként fontos szerepet játszanak a filozófia **önmeghatározásának** folyamatában;
- 2.) a kérdés-felelet formában zajló („dialektikus”) diskurzus révén alapvetően változtatták meg a filozófia **módszerét**;

- 3.) a két, legnagyobb szofistának (Prótagorasz, Gorgiasz) vannak filozófiai (ismeretelméleti, metafizikai, etikai) szempontból érdemleges és releváns tanításai, noha töredékesen maradtak fenn; Platón ezért is vitázik velük, ti. Szókratész alakján keresztül (nem csupán azért, mert saját konkurrenseinek tekintette őket).

További olvasmányok:

G.B. Kerferd: *A szofista mozgalom*. Osiris, Budapest, 2003, 35-56.

Ellenőrző kérdések:

1. Milyen volt a szofisták társadalmi megítélése az V. században és miért?
2. Miért nem tekintette őket filozófusoknak Platón és Arisztotelész?
3. Mennyiben járultak mégis hozzá a filozófia fejlődéséhez?

Kiválósági kérdések, feladatok:

1. Miért félrevezető a szofistákat „vádortanítókként” megjelölni (gondoljunk a kifejezés magyar konnotációira)?